

«Natus Vincere»

**НАУКОВА РОБОТА З ТЕМИ:
«СУДОУСТРІЙ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РЕФОРМУВАННЯ»**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ	6
1.1. Судуострій України: поняття, співвідношення з суміжними поняттями «судова влада», «судова система», «судочинство», «судівництво»	6
1.2. Принципи судуострою і класифікація судів України	12
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ	16
2.1. Періодизація становлення українського судуострою	16
2.2. Порівняльно-правовий аналіз законодавства про судуострій та статус суддів в контексті реформування судової системи	20
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30
Додаток А. Розмежування понять «судова влада», «судова система», «судочинство» та «судуострій»	35

ВСТУП

Актуальність дослідження. Конституція України своїми нормами закріплює за нашою державою статус правової. Однак, для світового співтовариства Україна здебільшого визнається квазі-правовою, тобто такою що ніби характеризується як правова, проте на практиці такою не є. Для того, щоб закріпити статус правової держави не тільки в Основному законі, але й на світовій арені, в Україні необхідним є проведення низки реформ, які сприятимуть подальшому вдосконаленню її державного апарату.

Розуміючи, що найголовнішим завданням державних органів є захист прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, законодавець протягом років незалежності України намагається реформувати її судову систему. Найбільш ґрунтовних перетворень зазнали судоустрій та судочинство України протягом останніх двох років, у зв'язку з тим, що проведення судової реформи було однією з умов для отримання Україною безвізового режиму з Європейським Союзом.

Не дивлячись на те, що законодавство принципово по-новому визначило основоположні норми організації та формування української судової системи, все ж не вирішеними залишилася велика кількість питань стосовно судоустрою України.

Для того, щоб судова реформа була більш довершеною, що допоможе якнайшвидше укорінитися в українському суспільстві, вона потребує детальнішого наукового обґрунтування.

Відтак, визначення понятійно-категоріального апарату, який притаманний судовому устрою, на доктринальному рівні в подальшому закріпляться на законодавчому, тим самим забезпечить однаковий підхід до розуміння судоустрою України та уникнення розбіжностей стосовно вживання цього поняття. Крім того, аналіз історичних етапів судоустрою дозволить співставити його з сучасним і таким чином уникнути минулих помилкових підходів до формування українського судоустрою.

Теоретико-правові аспекти визначення поняття судоустрою, його ознак та принципів, а також історичні й сучасні особливості формування судової системи України були предметом наукових досліджень таких зарубіжних та вітчизняних науковців як О.І. Безпалова, А.Л. Борко, В.Д. Бринцев, К.Ф. Гуценко, Н.Д. Квасневська, Р.О. Куйбіда, С.В. Кулик, О.П. Кучинська, В.В. Молдован, Л.М. Москвич, Д.Д. Притика, В.М. Савицький, І.Є. Туркіна, М.А. Фоміна, І.Б. Шицький, І. Шихата та інші.

Метою наукової роботи є аналіз понятійного апарату і правової регламентації судоустрою України.

Відповідно до поставленої мети у процесі дослідження вирішувалися такі **завдання:**

1. Проаналізувати визначення поняття «судоустрій», порівняти його з суміжними поняттями, розробити власний підхід до його розуміння.
2. Охарактеризувати принципи судоустрою та надати класифікацію судовим установам України.
3. Окреслити періодизацію становлення судоустрою на території сучасної України.
4. Здійснити порівняльно-правовий аналіз сучасного законодавства про судоустрій в контексті реформування судової системи.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які складаються в процесі формування судової системи України.

Предмет дослідження – порівняльний аналіз нормативно-правових засад формування і розвитку судоустрою України.

Методологічну основу наукової роботи складають:

- методи аналізу та синтезу, що використовувалися при теоретичному осмисленні різних аспектів наукового дослідження. За допомогою однієї з форм аналізу – класифікації – було визначено види судових установ України;

- діалектичний та історико-правовий методи, спираючись на які було досліджено процес становлення та розвитку судоустрою на території сучасної України;
- формально-логічний та логіко-семантичний методи мали місце при дослідженні змісту, закладеного в поняття «судоустрій», а також при розробленні власного підходу до його розуміння;
- порівняльно-правовий метод було використано для зіставлення понять «судова влада», «судова система», «судочинство», «судівництво» з поняттям «судоустрій» для подальшого їх розмежування;

Структура роботи зумовлена метою, завданнями, логікою розкриття теми. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ

1.1. Судуострій України: поняття, співвідношення з суміжними поняттями «судова влада», «судова система», «судочинство», «судівництво»

Визначення поняття «судуострій» має велике теоретичне та практичне значення. Оскільки воно досить вільно трактується в наукових колах та засобах масової інформації і в чинному українському законодавстві не знайшло свого чіткого закріплення, вважаємо за доцільне проаналізувати підходи до його розуміння. Перш за все, це є необхідним для того, щоб уникнути неоднозначного розуміння, колізій і розбіжностей його застосування, а також порекомендувати закріпити поняття «судуострій» на законодавчому рівні з метою подальшого відділення сенсу цього поняття від інших суміжних понять.

Проаналізувавши національне законодавство, варто зазначити, що Конституція України не надає роз'яснення змісту поняття «судуострій», водночас відділяє його від таких понять як «судочинство» та «правосуддя».

Поняття «судуострій» в Основному законі зустрічається в трьох нормативних положеннях. Так, пункт 14 статті 92 Конституції України вказує на те, що судуострій визначається виключно законами України. У статті 125 згадується, що судуострій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації й визначається законом. Частина 2 статті 130 Основного закону визначає, що розмір винагороди судді встановлюється законом про судуострій, тобто фактично відсилає до Закону України «Про судуострій і статус суддів» [1].

Вищезазначений закон є спеціальним і, зважаючи на назву, мав би містити чітке визначення поняття судуострою, проте він хоча й включає розділ II під назвою «Судуострій», все ж не визначає цього поняття й передбачає лише декілька аналогічних з Конституцією України норм. Стаття 3 Закону України

«Про судоустрій і статус суддів» хоча й чітко не зазначає, що собою являє судоустрій, проте дозволяє проаналізувати й дійти висновку про визначення цього поняття. Відтак, судоустрій – це єдина система судів України. З огляду на таке визначення, постає питання: «Чим у такому разі судоустрій відрізняється від системи судів?» [2].

Через відсутність чіткого закріплення поняття «судоустрій» на законодавчому рівні в науковому колі немає спільної думки щодо його визначення. Перш ніж зазначити, що собою являє судоустрій, необхідно звернути увагу на етимологічне походження цього слова. Термін «судоустрій» етимологічно складається з двох словотвірних основ внаслідок їх складання: «судо-» (скорочення від «судовий») та «устрій». Термін «судовий» є похідним прикметником від терміна «суд», який вживається в таких значеннях: 1) суд – це установа або склад суддів, які розглядають судові справи; 2) суд – це і певний судовий процес; 3) суд – це компетентний державний орган [3, с.875; 4]. Термін «устрій» відповідно до Словника української мови являє собою установлений суспільний порядок, систему організації чого-небудь або лад [5, с.502].

Зважаючи на такі тлумачення, можна дійти висновку, що у вузькому розумінні судоустрій – це система організації судових установ. Однак частини 2, 3 статті 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» містять таку категорію як «система судоустрою», яка виявляється в нормативних положеннях: «Найвищим судом у системі судоустрою є Верховний Суд. Систему судоустрою складають: 1) місцеві суди; 2) апеляційні суди; 3) Верховний Суд» [2].

З огляду на вищевикладене, поруч з визначенням поняття «судоустрій» таке поняття як «система судоустрою», на нашу думку, є не зовсім коректним, зокрема тавтологічним, адже «система», згідно зі Словником української мови, являє собою або будову чи структуру, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин, або порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь, або

сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням [6, с.203].

На доктринальному рівні поняття судоустрою визначається принципово по-різному. Так, Р.О. Куйбіда та Д.М. Притика ототожнюють поняття судоустрою з судовою системою, під якою пропонують розуміти сукупність судів, органів та установ, що їх обслуговують [7, с.6; 8, с.76].

У своїй науковій праці Л.М. Москвич характеризує судоустрій як організаційне оформлення (організаційну побудову) судової системи [9, с. 25]. Подібної думки притримується й І.Є. Туркіна. Вона вважає, що судоустрій необхідно розглядати у вузькому розумінні й визначати тільки як структуру судів. Водночас науковець наголошує на тому, що трактувати судоустрій в широкому розумінні як «судову систему» держави, тобто як види судів та інших органів судової влади, є неприпустимим [10].

На думку О.І. Безпалової судоустрій є досить широким поняттям, головною метою якого є визначення основних засад діяльності судів, їхніх завдань, а також компетенції, тобто так званого внутрішньоорганізаційного процесу здійснення судами покладених на них обов'язків [11, с.9].

Поняття «судоустрій» І. Шихата визначає як сукупність норм, якими встановлюються завдання, принципи організації та діяльності судів, їхня структура й компетенція [12, с.65]. На нашу думку, таке визначення є не зовсім коректним, оскільки норми не можуть відобразити сутність судоустрою.

Подібної думки й М.А. Фоміна. Вона стверджує, що поняття судової системи є надбанням радянського тоталітарного режиму, яке нині втратило свою актуальність, еволюціонувавши в більш широке поняття «судоустрій». Разом з тим, науковець визначила, що судоустрій є сукупністю норм, якими визначаються основоположні засади організації та діяльності, завдання, внутрішня будова та компетенція судів та прирівняних до них органів (арбітражі, третейські суди). Крім того, на її думку, судоустрій також безпосередньо визначає систему судів держави, а також систему органів, створених для обслуговування такої системи [13, с.68].

Аналізуючи такі підходи М.А. Фоміної до визначення поняття «судоустрою» не можна погодитися з тим, що поняття «судова система» більше не є актуальним. На нашу думку, відмовитися від використання цього поняття не видається можливим, адже як на законодавчому, так і на доктринальному рівнях доцільно використовувати ті терміни й поняття, які вже загально вживаються в теорії та на практиці.

Найбільш вузько судоустрій тлумачить як навчальну дисципліну В.В. Молдован. Він є автором навчального посібника «Судоустрій. Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН», який рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України для студентів вищих навчальних закладів. Перша частина цього навчального посібника містить програму курсу, ігрові заняття, рекомендовану літературу. У другій висвітлюються питання загальної та особливої частин курсу судоустрою. Водночас у посібнику не визначається поняття судоустрою, хоча розкриваються його предмет, завдання, система та інші теоретичні категорії, які притаманні самостійній галузі права [14, с.47].

У науковій літературі визначення судоустрою як навчальної дисципліни піддавався критиці В.М. Савицьким у зв'язку з тим, що для курсу, який висвітлює інформацію про організацію суду, більш вдалим є назва «судова влада» [15].

Нині в українському законодавстві поряд з поняттям «судоустрій» все частіше вживаються такі поняття як «судова влада», «судова система», «судочинство», «судівництво» та інші. Це призводить до їх неоднозначного розуміння. Дуже часто вони ототожнюються з поняттям судоустрою, проте, на нашу думку, потрібно здійснити розмежування при їх розумінні.

Здебільшого на доктринальному рівні, керуючись нормами Конституції України, науковці визначають судову владу як одну з трьох гілок влади будь-якої сучасної демократичної держави. Проте, деякі науковці при визначенні судової влади не зводять її значення до гілки державної влади. На думку В.Д. Бринцева, судова влада – це одна з головних, самостійних функцій

державної влади, яка реалізується через діяльність створеної на основі Конституції системи судів та органів організаційного (кадрового й допоміжного) забезпечення, які покликані шляхом виконання функцій, покладених на них, забезпечити дотримання (захист) прав і законних інтересів людини й громадянина, юридичних осіб, суспільства та держави в цілому [16, с.50].

З огляду на статтю 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», в правовій доктрині розповсюдженим є підхід, згідно з яким судова влада ототожнюється з системою органів, що її опосередковують, тобто з судовою системою [2].

На думку К.Ф. Гуценка та М.О. Ковальова, зводити владу до суду як установи чи державного органу є помилковим. Вони зазначають, що владою потрібно вважати не сам орган або його посаду особу, а те, що вони можуть й спроможні зробити. Тобто, судова влада визначається як повноваження, функція, а не її безпосередній виконавець» [17, с.44]. Аналізуючи вищезазначені положення, варто зауважити, що суд чи суддя є лише органом, що опосередковує судову владу, певним чином виражає її, однак первинним джерелом судової влади залишається народ.

Поняття «судова система» найчастіше використовується науковцями з метою відобразити сутність поняття «система судів», однак такий підхід до розуміння поняття судової системи М.А. Фоміна вважає некоректним, оскільки не можна ототожнювати систему якусь із системою чогось [13, с.68].

Найбільш вдалим визначенням поняття судової системи вважаємо визначення Н.Д. Квасневської. У своїй науковій праці вона дійшла висновку, що судова система є частиною системи судової влади і в нормативно-правових актах українського законодавства може бути визначена як зовнішньо чи внутрішньо впорядкована, організаційно єдина сукупність всіх судових установ, утворених відповідно до Основного та інших законів держави, на які покладаються виключні повноваження щодо здійснення правосуддя [18, с.112].

Усі функціональні напрями судової діяльності, тобто форми реалізації судової влади, можна узагальнити такою юридичною категорією, як «судочинство». Зокрема, це поняття вживається тричі в тексті Конституції України. У пункті 14 статті 91 Основного закону зазначено, що судочинство визначається виключно законами України. Частина друга статті 129 містить перелік основних засад судочинства, а в частині четвертій зазначено, що судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних [1].

Найбільш повним визначенням поняття судочинства можна назвати таке: це – процесуальний порядок подання позовів і розгляд справ щодо спорів, які виникають з різноманітних правовідносин, порядок прийняття рішень учасниками процесуальних дій, оскарження та перегляду рішень, подання заяв про правопорушення та злочини, їх виявлення, розслідування, передачу матеріалів кримінальних проваджень до суду [19].

Поруч у законодавстві існує також поняття «судівництво». У Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 3612 йдеться про «судівництво як єдину систему судового устрою та судочинства» [20].

На нашу думку, поняття судівництва невиправдано вживати в українському законодавстві, оскільки його значення дублює сутність судової системи. Таким чином, допоки поняття судоустрою не буде закріплено на законодавчому рівні, до його розуміння підходитимуть неоднозначно, а сенс і зміст продовжуватиме тлумачитися науковцями принципово по-різному.

Крім того, проаналізувавши суміжні поняття судової влади, судової системи, судочинства та судівництва з поняттям судоустрою, ми дійшли висновку, що всеохоплюючим є поняття судової влади, що становить собою складову частину державної влади. Воно включає в себе судову систему як осередок судів та органів, що здійснюють їх обслуговування та забезпечення в цілому. У свою чергу поняття «судова система» включає в себе поняття

«судоустрій» як структурно-організаційна функціональна побудова судових установ, передбачена законом, та поняття «судочинство» як процесуальну діяльність судових установ зі справлення правосуддя (Додаток А).

1.2. Принципи судоустрою і класифікація судів України

Визначеність певних керівних положень, поглядів та ідей у сфері українського судоустрою необхідно трансформувати у відповідні принципи.

Вагомим недоліком є те, що жоден нормативно-правовий акт українського законодавства не надає чіткого визначення поняття «принципи судоустрою». Як і у випадку з поняттям судоустрою, через відсутність вищезазначеного поняття в Основному чи інших законах України, воно досить вільно трактується в наукових колах.

Як зазначає А.Л. Борко принципами організації судоустрою України є специфічний різновид загальноправових принципів, який спирається на всезагальне розуміння, з одного боку, та набуває власної своєрідності, закладаючи вихідні основи до концептуальних положень судової влади, побудови державного апарату й становлення правопорядку, з іншого боку [21, с.50].

У своїй науковій праці О.П. Кучинська визначає, що принципи судоустрою є саме такі ідеї про організацію системи правосуддя, які віднайшли своє втілення в чинному законодавстві [22, с.383].

На нашу думку, принцип за вищезазначеним твердженням має в своїй структурі дві складові: внутрішню, тобто певне наповнення його сенсом, та зовнішню, а саме нормативне закріплення в певному законодавчому акті.

Не беручи до уваги те, що принцип являє собою певну ідею (внутрішня складова) й відображати лише його законодавче закріплення (зовнішня складова) призведе до того, що принципом буде суто формальний правовий припис, який лише формально зведений до категорії принципів. Тобто, зводити принципи організації судоустрою лише як до законодавчо визначених

положень, не пов'язаних з відповідним політико-правовим явищем, на нашу думку, дещо вузько, адже це не відповідає призначенню принципів права.

Слід зазначити, що принципи судоустрою є вузько спеціалізованими порівняно з загальними правовими принципами. Так, у статті 125 Конституції України визначено, що судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації й визначається законом. Разом з тим, цю норму доповнює ч.1 ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якої судоустрій будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності, але на законодавчому рівні повно розкривається тільки принцип спеціалізації [1; 2].

Дія принципу територіальності набуває вагомого значення й полягає в тому, що мережа судових установ має рівномірно поширюватися на всі адміністративно-територіальні одиниці України і бути розгалуженою, щоб забезпечити кожній особі реальну можливість звернутися за захистом своїх прав, свобод та законних інтересів. З цього логічно випливає, що судові округи судів відповідних рівнів повинні мати однакове співвідношення з адміністративно-територіальними одиницями, на які поширюється юрисдикція судів [23].

Спеціалізація як принцип організації судоустрою законодавчо закріплений в ст.18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». У ній зазначається, що суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Тобто, критерієм спеціалізації є предмет спірних правовідносин, а також властива йому відповідна процесуальна процедура. У доктрині виділяють «зовнішню» та «внутрішню» спеціалізацію. За ознакою «зовнішньої» спеціалізації побудовані господарські та адміністративні суди. Для загальних судів діє «внутрішня» спеціалізація в межах однієї судової установи, яка реалізується розподілом між суддями загального суду обов'язків з розгляду цивільних чи кримінальних справ, де це можливо завдяки кількісному складу суддів [2].

Принцип інстанційності проявляється в тому, що в державі не може існувати однорівнева система судових установ. Суди, що вирішують справи по суті, становлять суди першої інстанції. Другу (апеляційну) інстанцію утворюють суди, що вирішують справи в порядку апеляційного провадження шляхом перегляду рішень судів першої інстанції. Касаційну інстанцію утворюють суди, що вирішують справи в порядку касаційного провадження шляхом перегляду рішень першої та апеляційної інстанцій. В Україні касаційну інстанцію нині уособлює Верховний Суд, тому фактично діє трирівнева система [23].

Щодо видів українських судів, то нині класифікувати їх виявляється дещо складнішим, оскільки Указами Президента України від 29.12.2017 №449/2017 та №450/2017 «Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів» ліквідовані всі районні, міськрайонні та міські суди, натомість утворені окружні суди, а Указом Президента України від 29.12.2017 №452/2017 «Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах» ліквідовані всі апеляційні суди, натомість утворені апеляційні суди в апеляційних округах [24; 25; 26].

У доктрині існує велика кількість класифікацій судів, проте найпоширенішою серед них є класифікація за критерієм спеціалізації. Відповідно до нього суди поділяються на адміністративні, господарські та загальні. Не менш згадувана класифікація судових установ може здійснюватися за інстанційністю, відповідно до якої виділяють суди першої інстанції, апеляційні суди в апеляційних округах та Верховний Суд.

До прийняття Президентом України зазначених вище указів, науковці виділяли суди за адміністративно-територіальний устроєм. Відповідно до цієї класифікаційної ознаки розрізняли місцеві районні, міські, міськрайонні та обласні суди. Проте, у зв'язку з судовою реформою, нині за адміністративно-територіальним устроєм можна виділити лише місцеві окружні суди.

На нашу думку, доцільним є виділення окремого класифікаційного критерію – критерію спеціалізованості, згідно з яким розрізняти загальні

(адміністративні, господарські, загальні суди всіх рівнів та Верховний Суд), спеціалізовані (Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд) та нетрадиційні (Конституційний Суд України, третейські суди).

Теоретично видається можливим класифікувати суди за рівнем здійснення ними правоохоронної та правозахисної діяльності. Відповідно до такого підходу пропонують розрізняти міжнародні та національні суди.

Як зазначає В.Г. Гриценко, здійснити класифікацію судових установ можна залежно від їх структурованості. За цим критерієм виділяють: 1) суд як складений суб'єкт; 2) колегія суддів як колективний суб'єкт; 3) суддя як індивідуальний суб'єкт [27, с.45].

За предметом судочинства виділяють суди цивільні, господарські, адміністративні та кримінальні.

Вважаємо за доцільне виділити ще один критерій класифікації, в основу якого покласти самостійність судової установи. Відповідно до такого підходу розрізняють самостійні (всі суди першої та апеляційної інстанцій) та злиті (касаційні суди та Верховний Суд).

За суб'єктом, який уповноважений здійснювати правосуддя: професійний (правосуддя здійснюється суддею чи колегією суддів) та народний (безпосереднє здійснення правосуддя народом через присяжних) суди.

Таким чином, судоустрій України ґрунтується на певних основоположних ідеях. Як і поняття судоустрою, так і поняття «принципи судоустрою» не визначається українським законодавцем, водночас називає їх: принципи територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Щодо класифікаційної характеристики, то вона є досить розгалуженою, а у зв'язку зі здійсненням судової реформи дещо видозміненою. Так, до критеріїв класифікації судів України можна віднести спеціалізацію, інстанційність, спеціалізованість, рівень здійснення судами правоохоронної та правозахисної діяльності, структурованість, предмет судочинства, самостійність судової установи, а також суб'єкт, який уповноважений здійснювати правосуддя.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ

2.1. Періодизація становлення українського судоустрою

Аналізувати історію становлення українського суду видається дуже складним, адже здебільшого землі Української держави знаходилися то в складі Київської Русі, то під владою Речі Посполитої чи в складі Російської імперії. Залежність Української держави від держав, до складу яких вона періодично входила, відбилася й на її судоустрої.

При визначенні видів судів, які існували на території сучасної України до Національно-визвольної війни українського народу 1648 року виникають проблеми через недостатню кількість джерел.

На думку Д.П. Міллера, відомого як історика судоустрою Гетьманщини, судовий устрій на той час був аналогічним прийнятому в Речі Посполитій, а, отже, складався з земських, повітових, міських та підкоморських судів, міщанських судів у містах, козацьких судів, а також судів духовництва. Вищезазначені суди були становими, адже розглядали спори між певними категоріями осіб. Нині їх можна було б охарактеризувати як спеціалізовані (за суб'єктом звернення) суди.

У зв'язку з тим, що після 1648 року підвищилася роль козацтва, було засновано унікальні форми військового суду. Вони передбачали суди сільські, сотенні, полкові та Генеральний суд. Судом першої інстанції за цих часів був сільський суд, до компетенції якого входило розглядати нескладні справи [28, с.80]. Сотенний суд утворювався в невеликих містечках, де знаходився осередок сотні. Підсудні сотенному суду були цивільні та кримінальні справи стосовно сотенних урядників та козаків, які належали до відповідної сотні. Від початку полковий суд не був постійним, так як створювався й розглядав справи за розпорядженням полковника в місті, який був осередком полку. Компетенцією полкових судів був розгляд кримінальних та цивільних справ не

лише стосовно або за безпосередньої участі полкової старшини, але й сотенної старшини або рядового козацтва [29, с.529]. Генеральний військовий суд (за аналогією з судом полковим) не функціонував постійно, натомість збирався й проводився в тому місці, де перебував гетьман. Генеральний суд був уповноважений розглядати справи або як суд першої інстанції у цивільних або кримінальних справах стосовно генеральної старшини, полковників, військових чи бунчукових товаришів, військових канцеляристів, а також осіб, взятих під гетьманську протекцію, або як апеляційна інстанція, тобто розглядати справи, які вже були розглянуті судами нижчих інстанцій [30, с.343].

На початку 1764 року в Малоросії було засновано 20 повітових судів, а також підкоморські суди, гродські та земські, які поступово замінили козацькі суди. Розмежування справ кримінальних і цивільних сприяло спеціалізації судів, як ми розуміємо її зараз [30, с.351].

Етапом еволюціонування судоустрою України вважається період кінця XVIII – початку XIX століття, коли Україна входила до складу Російської імперії. Цей період характеризувався усвідомленням того, що суд необхідно виділити з-поміж інших державних органів, надавши йому самостійність та незалежність від них. На цій стадії з'являється, використовується та активно розробляється поняття судової влади. У II половині XIX століття в Основних положеннях судоустрою закріпилося положення про те, що судова влада є відокремленою від адміністративної, виконавчої та законодавчої.

До середини XIX ст. судовий устрій Російської імперії був досить складним і складався з 16 інстанцій (йдеться про види судів). До того ж, окрім загального порядку здійснення судочинства нараховувалося близько 30 особливих видів провадження. У результаті судової реформи судоустрій було значно спрощено здебільшого за рахунок ліквідації станових судів. Згідно з Устроєм судових установлень [31, с.613] від 20 листопада 1864 року судову владу здійснювали мирові судді, з'їзди мирових суддів, окружні суди, судові палати та Урядовий Сенат як верховний касаційний суд. Нині науковці зазначають, що навіть через 50 років судової реформи ідеальним тогочасний судоустрій так і не став, проте

йому була притаманна низка «демократичних» ознак, таких як суд присяжних, виборний суд, висококваліфікована адвокатура, значне зменшення строків розгляду справи та дієва боротьба з хабарництвом [32, с.1391].

У період революції 1917 року такі принципи судової влади, як виборність та незалежність суддів, змагальність та гласність процесу, рівність сторін перед судом, право обвинуваченого на захист мали лише декларативний характер. Декрет про суд [33, с.760] №1 від 7 грудня 1917 року фактично ліквідував усю судову систему, яка діяла внаслідок реформи від 1864 року та ввів суди, створювані на підставі виборів, коли судді обираються трудящими з трудящих. Місцеві суди були судами першої інстанції, що розглядали спори в цивільних справах з ціною позову не більше, ніж 3000 рублів та спори в кримінальних справах, за якими було передбачене покарання у вигляді позбавлення волі до двох років. З метою розгляду більш складних судових справ було створено окружні суди. Поряд з цими судами існували революційні трибунали, до компетенції яких належало розглядати найбільш важливі справи, в тому числі й ті, які стосувалися вчинення контрреволюційних злочинів. Апеляційна інстанція на рішення судів першої інстанції була відсутньою, натомість допускалася касація.

За часів існування Української Народної Республіки ухвалений 7(20) листопада 1917 року Третій Універсал Української Центральної Ради закріпив положення про те, що суд в Україні має бути справедливим та таким, що відповідає духові народу.

Статут про державний устрій, права і вольності УНР від 29 квітня 1918 року виокремив судову владу як окрему гілку. Генеральний Суд як вища судова інстанція виконує касаційні функції для всіх судів Республіки. До його компетенції також належить судити членів Всенародних Зборів та міністрів. На цьому етапі діє так звана «виключність», коли судова влада в рамках адміністративного, карного та цивільного законодавства здійснюється виключно судовими установами. «Судових вирішень не можуть змінити ні законодавчі, ні адміністративні органи власті» – норма Статуту, яка

характеризує таку ознаку як повнота. Про незалежність суду від інших інституцій на цьому етапі говорити не можна, адже всі органи підпорядковувалися Парламенту.

За часів панування в Україні П. Скоропадського судова влада була повністю залежна від гетьмана та навіть уособлювала його. Він мав право звільняти або полегшувати покарання, оголошувати загальне прощення вчинених злочинних діянь зі скасуванням переслідування. Склад суду найвищої інстанції – Генерального Суду України – формувався Гетьманом.

У період Української Радянської Соціалістичної Республіки Конституція від 1919 року не закріплює жодної норми про судову владу загалом та судові органи зокрема. Тогочасним радянським законодавством не передбачався порядок судового захисту прав «робітників і селян». Конституція УРСР від 1937 року містить розділ IX під назвою «Суд і прокуратура», відповідно до якого правосуддя здійснювалося Найвищими Суди УРСР та Молдавської АРСР, обласними судами, судами адміністративних округів, спеціальними судами СРСР, а також народними судами. В Основному законі УРСР від 1978 року зазначалося, що правосуддя здійснюється тільки судом. Судді та народні засідателі є незалежними від інших державних органів і мають підкорятися тільки законові [34, с.57-59].

Від початку незалежності України законодавці на базі судової системи, побудованої в радянський період, намагалися створити повноцінну судову систему, проте з роками наша держава почала відходити від усього радянського. Судова реформа в незалежній Україні затягнулася аж донині.

Формування нинішнього українського судоустрою неможливе без усвідомлення спроб і помилок минулого. Зважаючи на вищезазначене, умовно історичне становлення та розвиток українського судоустрою хронологічно можна поділити на такі етапи: козацький, імперський, часів УНР, часів Гетьмана П. Скоропадського, радянський, демократичний.

2.2. Порівняльно-правовий аналіз законодавства про судоустрій та статус суддів в контексті реформування судової системи

Україна як правова держава від початку незалежності спрямовувала свою діяльність на вдосконалення національного законодавства шляхом скасування неактуальних норм права, їх зміни або прийняття нових. Протягом останніх років увага законодавця зосереджується на проблемах, які виникають при здійсненні судочинства. Оскільки Україна взяла курс, спрямований на максимальне наближення українського законодавства до вимог і стандартів європейських країн з метою євроінтеграції, то очікуваним і доцільним є актуалізація приписів закону, що регулюють питання судоустрою та статусу суддів.

Необхідність реформування судової системи України зріла протягом тривалого часу. Найбільш визначними діями з боку законодавця, які б сприяли подальшому здійсненню судової реформи протягом останніх років, перш за все, було прийняття законів України «Про забезпечення права на справедливий суд» та «Про відновлення довіри до судової влади в Україні». Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» було прийнято з метою підвищення національних стандартів судоустрою і судочинства та забезпечення права осіб на справедливий суд в його буквальному сенсі [35]. Ним було внесено прогресивні зміни до різних законодавчих актів України, які містять норми процесуального характеру. Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» покликаний визначати правові та організаційні засади проведення спеціальної перевірки суддів судів загальної юрисдикції як тимчасового посиленого заходу з використанням існуючих процедур розгляду питань про притягнення їх до дисциплінарної відповідальності та звільнення з посади у зв'язку з порушенням присяги з метою підвищення авторитету судової влади України та довіри громадян до судової гілки влади, відновлення законності та справедливості [36].

Важливість цих законів полягає, насамперед, в тому, що вони стали передумовою до започаткування нового етапу судової реформи в Україні.

На думку С.В. Кулика судово-правова реформа – це реорганізація судової гілки влади в самостійну гілку державної влади, основною метою якої є створення нового механізму діяльності суду, який повинен відповідати загальносвітовим принципам та стандартам, що визначені в міжнародно-правових документах [37, с.20].

З метою реорганізації та вдосконалення судової системи, деполітизації судової влади та посилення відповідальності суддів перед суспільством в 2016 році відбулося внесення змін до Конституції України в частині правосуддя, а також введено в дію новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року. Це стало рушійним кроком у створенні нового судоустрою та є підґрунтям для подальшого його вдосконалення.

Одним із перших нововведень є те, що Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2016 року більше не передбачає поділу судів України на суди загальної юрисдикції та конституційної юрисдикції.

Вищезазначеним законом передбачено новий порядок створення та ліквідації судів в Україні: суд утворюється і ліквідується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя, яка є правонаступницею Вищої ради юстиції з деякими змінами в функціях та повноваженнях [2]. Попередній Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2010 року зазначав, що суди загальної юрисдикції утворюються та ліквідовуються Президентом України на підставі пропозиції Державної судової адміністрації України [38].

Новелою є також те, що систему судоустрою складають три ланки: 1) місцеві суди; 2) апеляційні суди; 3) Верховний Суд. Тобто, новим законом ліквідуються всі Вищі спеціалізовані суди, на які раніше покладался обов'язок касаційного розгляду справ. Водночас глава 4 нового закону має назву «Вищі спеціалізовані суди». Вона регламентує концептуально нові види спеціалізованих судів: Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд, які діють як суди першої інстанції з розгляду окремих категорій спорів [2]. Поряд із цим, змінилися й умови утворення палат у Вищих

судах. У законі, який втратив чинність, палати з розгляду справ утворювалися в обов'язковому порядку [38], а новий закон передбачає лише можливість їх утворення [2].

І. Б. Шицький у своїй науковій праці зазначає про наступне: «При створенні судової системи, що базуватиметься на нових засадах, недоцільно орієнтуватися на нині існуючі органи, лише розподіливши між ними функції. Навпаки, слід ретельно проаналізувати передбачені законодавством функції судової системи і саме для їх виконання сформувані відповідні органи, тобто йти в напрямі від причини до наслідку» [39, с. 34].

Така думка науковця знайшла своє відображення в новому Законі України «Про судоустрій і статус суддів», яким впроваджуються численні зміни до судоустрою, а також затверджується створення нових судових органів. Перш за все, законом змінено назву, склад та структуру Верховного Суду України. За новим законом Верховний Суд України ліквідовано, натомість створено Верховний Суд, який є найвищим судом в системі судоустрою України [2]. Закон до нововведень передбачав склад Верховного суду України у кількості 48 суддів [38], а, відповідно до нового закону, до складу Верховного Суду входять судді «у кількості не більше двохсот». Структуру Верховного Суду становлять: Велика Палата Верховного Суду, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд та Касаційний цивільний суд [2]. Згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2010 року до структури Верховного Суду України входили Судова палата в адміністративних справах, Судова палата в господарських справах, Судова палата в кримінальних справах, Судова палата в цивільних справах, а також діяв Пленум Верховного Суду України [38].

Ще одним радикальним нововведенням став перегляд вимог на посаду судді Верховного Суду. Тепер особа може стати суддею Верховного Суду, якщо за результатами кваліфікаційного оцінювання вона підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Верховному Суді та відповідає одній з таких вимог: має стаж роботи на посаді судді не менше 10 років; має науковий ступінь у

сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше 10 років; має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше 10 років; має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вищезазначених вимог щонайменше 10 років [2].

Новими нормами було змінено вимоги, яким мають відповідати кандидати на посаду судді. Це – громадянин України, не молодший 30 років (раніше – 25 років) та не старший 65 років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше 5 років (раніше стаж мав становити 3 роки), є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою.

З метою зменшення залежності від органів державної влади та високопоставлених посадових осіб новий закон регламентує зміну порядку призначення судді на посаду. Раніше передбачалося його призначення строком на 5 років Президентом України, після чого суддя обирався Верховною Радою України безстроково [38]. Відповідно до нововведень тимчасове призначення не передбачається, крім того, суддю за конкурсом безстроково призначає Президент України за поданням Вищої ради правосуддя [2]. При цьому указ Президента України про призначення особи на посаду судді має формальний характер, а подання Вищої ради правосуддя як незалежного органу є визначальним.

Зміни до Основного закону передбачають нову процедуру звільнення судді з посади. Раніше це належало до компетенції Президента України (щодо суддів, призначених на 5-річний строк) та Верховної Ради України (щодо суддів, яких було обрано безстроково). Підставами такого звільнення визнавалися: закінчення 5-річного строку; досягнення суддею 65-річного віку; нездатність виконувати повноваження за станом здоров'я; порушення присяги; порушення вимог щодо несумісності; набрання обвинувальним вироком законної сили щодо судді; припинення громадянства; визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим; подання суддею заяви про відставку за власним бажанням [38]. Із прийняттям змін, Конституція України наділяє правом

звільнення суддів з посади інший орган – Вищу раду правосуддя [1]. Поряд з органом, змінилися й підстави для звільнення суддів. До них належать: неспроможність судді виконувати свої повноваження за станом здоров'я; порушення вимог щодо несумісності; вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням; незгода на переведення до іншого суду у разі його ліквідації чи реорганізації, в якому суддя обіймає посаду; порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна.

Також було переглянуто питання матеріальної винагороди суддів. За новим законом базовий розмір посадового окладу судді становить: 30 мінімальних заробітних плат для судді місцевого суду; 50 мінімальних заробітних плат для судді апеляційного суду та судді вищого спеціалізованого суду; 75 мінімальних заробітних плат для судді Верховного Суду [2]. За Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2010 посадовий оклад судді місцевого суду встановлювався в розмірі 10 мінімальних заробітних плат, а посадові оклади інших суддів встановлювалися пропорційно до посадового окладу судді місцевого суду з коефіцієнтом: 1) судді апеляційного суду – 1,1; 2) судді вищого спеціалізованого суду – 1,2; 3) судді Верховного Суду України, судді Конституційного Суду України – 1,3 [38].

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2016 року зазначає, що суддя є недоторканим і без згоди Вищої ради правосуддя його не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку суду (за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину) [2]. Тобто, якщо раніше згоду на затримання судді мала надавати Верховна Рада України [38], то тепер це віднесено до компетенції Вищої ради правосуддя. Крім того, суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.

У контексті судової реформи також запроваджено нові види перевірок суддів, прикладами яких є обов'язкове подання суддею декларації доброчесності судді, декларації родинних зв'язків судді та повна перевірка декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Новий закон широко розкриває сутність поняття «моніторинг способу життя судді», який проводиться з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному в нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам [2].

Таким чином, зміна норм Конституції України та введення в дію нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» є початковим етапом реальних нововведень, які відбуватимуться з українським судоустроєм та статусом представників судової гілки влади. Ці дії слугують передумовою для здійснення повноцінного реформування судової системи України. Проте, говорити про цілковите її реформування внаслідок зміни та появи нових норм права в частині правосуддя поки не можна, адже такий процес охоплює більш широкий спектр вчинення дій з боку законодавця.

ВИСНОВКИ

Поняття «судоустрій» велику кількість разів зустрічається в українському законодавстві, проте його визначення не закріплюється в жодному нормативно-правовому акті. Зважаючи на це, на доктринальному рівні існує низка підходів до його розуміння. Деякі науковці ототожнюють поняття судоустрою з поняттям судової системи або зазначають, що судоустрій є її складовою частиною, інші впевнені, що поняття судоустрою є неологізмом, яке прийшло на зміну поняттю «судова система». Найбільш специфічними є визначення судоустрою як сукупності норм та як навчальної дисципліни у вищих навчальних юридичних закладах.

Здійснивши комплексний аналіз наукових поглядів на визначення поняття судоустрою, а також положень законодавства, ми визначили, що це – структурно-організаційна функціональна побудова судових установ, передбачена законом. Поряд з цим, вважаємо, що поняття «система судоустрою» є тавтологічним і має бути виключеним із нормативно-правових актів українського законодавства.

Нами також було співвіднесено поняття судоустрою з іншими поняттями, які використовуються поруч з ним в законодавстві, а в доктринальних напрацюваннях досить часто ототожнюються одне з одним. У вигляді діаграми нами зображено розмежування вищезазначених понять. Так, судова влада, як одна з гілок державної влади, є досить абстрактною та декларативною категорією, що включає в себе судову систему. Судова система, характеризуючи побудову та процесуальну діяльність судів, а також органів, що їх обслуговують та забезпечують, організаційно втілює в собі два компоненти. До них належать «судоустрій» та «судочинство». Як зазначено вище, судоустрій передбачає саме побудову судових установ, в той час як судочинство являє собою певну процесуальну діяльність судів зі справлення ними правосуддя. Будучи складовими судової системи, вони існують паралельно, взаємно доповнюючи одне одного.

Кожна правова категорія ґрунтується на певних основоположних ідеях. Не виключенням є і судоустрій України. Попри відсутність законодавчого закріплення поняття «принципи судоустрою» законодавцем визначено, що до них належать принципи територіальності, спеціалізації та інстанційності, однак в законі повно розкрито лише принцип спеціалізації.

Принцип територіальності забезпечує розмежування компетенції однорідних судів за певною територією, тобто визначає межі судового округу.

Спеціалізація як принцип організації судоустрою поділяється на зовнішню та внутрішню. Зовнішня полягає в тому, що суди спеціалізуються на розгляді адміністративних та господарських справ. Внутрішня реалізується в загальних судах шляхом розподілу між суддями обов'язків з розгляду цивільних або кримінальних справ.

Принцип інстанційності передбачає, що в державі має існувати декількорівнева система судів. Нині в Україні за цим принципом діють суди першої, апеляційної та касаційної (Верховний Суд) інстанцій, отже нашій державі притаманна трирівнева система.

У зв'язку з прийняттям Президентом України указів, що передбачають ліквідацію судів з подальшим утворенням нових судів, здійснити їх класифікацію виявляється дещо складнішим. Залежно від спеціалізації суди поділяються на адміністративні, господарські та загальні. За інстанційністю виділяють суди першої інстанції, апеляційні суди в апеляційних округах та Верховний Суд.

Відповідно до старого законодавства виділялися суди за адміністративно-територіальний устроєм: місцеві районні, міські, міськрайонні та обласні. Проте, у зв'язку з судовою реформою нині можна виділити лише місцеві окружні суди. За рівнем здійснення судами правоохоронної та правозахисної діяльності розрізняють міжнародні та національні суди. Залежно від структурованості судів виділяють: суд як складений суб'єкт; колегія суддів як колективний суб'єкт; суддя як індивідуальний суб'єкт. За предметом

судочинства виділяють суди цивільні, господарські, адміністративні та кримінальні.

Вважаємо за доцільне виділити додатково такі класифікації судоустрою.

Відповідно до критерію спеціалізованості можна розрізнити загальні (адміністративні, господарські, загальні суди всіх рівнів та Верховний Суд), спеціалізовані (Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд) та нетрадиційні (Конституційний Суд України, третейські суди).

Згідно з критерієм об'єднаності судових установ виділити не об'єднані (всі суди першої та апеляційної інстанцій) та злиті (касаційні суди та Верховний Суд).

За суб'єктом, який уповноважений здійснювати правосуддя, визначити професійний (правосуддя здійснюється суддею чи колегією суддів) та народний (безпосереднє здійснення правосуддя народом через присяжних) суди.

Історичне становлення й подальший розвиток судоустрою України прослідкувати дещо складно, оскільки землі сучасної України протягом тривалого часу знаходилися в складі різних держав

Протягом перебування українських земель в складі Радянського Союзу відношення до судової системи змінювалося декілька разів. Від початку не закріплювалося жодного нормативного положення щодо судової влади та судових установ. Згодом на законодавчому рівні все ж було закріплено судоустрій, а в подальшому й незалежність від інших державних органів, що й утвердилося в Конституції сучасної України.

Аналізуючи сучасний стан законодавства про судоустрій та статус суддів, варто звернути увагу на те, що нині треба розглядати суди України як єдину систему судоустрою держави.

Законодавцем було обмежено безпосередній вплив Президента України на формування судової гілки влади через позбавлення його права утворювати та ліквідувати суди в Україні.

Змін також зазнала структура судів, яка стала триланковою і складається з: 1) місцевих судів, 2) апеляційних судів та 3) Верховного Суду.

Законом передбачене функціонування Вищих спеціалізованих судів: Вищого суду з питань інтелектуальної власності та Вищого антикорупційного суду.

Нові норми більше не закріплюють на законодавчому рівні поняття «професійний суддя». Частково змінилися й вимоги до кандидата на посаду судді, а саме: підвищено віковий ценз, збільшено стаж професійної діяльності у сфері права. Вимога про стан осілості судді в Україні протягом 10 років законом більше не передбачається.

З теоретичної точки зору закріплений законом новий механізм призначення судді на посаду було затверджено з метою мінімізації впливу Президента України на відповідний порядок призначення. Проте, з практичної точки зору, глава держави має такі ж достатні важелі впливу на порядок призначення судді на посаду, змінився лише орган, за поданням якого Президент своїм указом призначає суддю.

Також варто вказати на те, що перелік підстав для того, щоб звільнити суддю з посади, було законодавцем значно розширено. Водночас не відноситься до підстав, за наявності яких суддю може бути звільнено з посади, порушення ним присяги, що вже є дискусійним питанням у наукових колах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними згідно із Законом № 1404-VIII від 02.06.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – №51. – С. 8. – Ст. 532.
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. // Відомості Верховної Ради. – 2016. – №31. – С.7. – Ст. 545.
3. Юридическая энциклопедия [текст] / Отв. ред. Б. Н. Топорнин.– М. : Юристь, 2001. – 1272 с.
4. Юридична енциклопедія [текст] : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2004. – Т. 6 : Т – Я. – 768 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://leksika.com.ua/18510811/legal/sud>.
5. Словник української мови: в 11 томах – Київ : Наукова думка, 1970-1980. – Том 10, 1979. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/ustrij>
6. Словник української мови: в 11 томах – Київ : Наукова думка, 1970-1980. – Том 9, 1978. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/systema>
7. Куйбіда Р. О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи [текст] : монографія / Р. О. Куйбіда. – К.: Атіка, 2004. – 288 с.
8. Притика Д. Д. Створення науково обґрунтованої системи правосуддя в Україні – головна мета судової реформи / Д. Д. Притика // Право України. – 2009. – № 12. – С. 71-84.
9. Москвич Л. М. Напрями оптимізації судоустрою України // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 4 (128). – С. 25-31.
10. Туркіна І. Є. Типології правових систем і роль органів судової системи в механізмі держави / І. Є. Туркіна // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2012. – Вип. 10. – 13 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/e-journals/tppd/2012_10/zmist/R_1/04%20Tyrkina.pdf.

11. Безпалова О. І. Роль судової системи України в інституційному забезпеченні реалізації правоохоронної функції держави / О.І. Безпалова // Адміністративне право і процес. – 2014. – №3(9). – С.5-14. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://applaw.knu.ua/index.php/holovna/item/316-rol-sudovoyi>
12. Шихата И. Правовая реформа. Теория и практика : учеб. пособие / перев. с англ., под. ред. д.ю.н . Н.Г.Дорониной – М. : Белые альвы, 1998. – 256 с.
13. Фоміна М. А. До питання розмежування понять «судова система» та «судоустрій» / М. А. Фоміна // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 67–69.
14. Молдован В.В. Судоустрій. Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН [текст] : Навч. посіб. / В.В. Молдован, А.В. Молдован. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 364 с.
15. Савицький В.М. Организация судебной власти в Российской Федерации : учебн. пособ. для вузов / Савицкий В.М. – М. : Изд-во БЕК, 1996. – 320 с.
16. Бринцев В.Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади : монографія / В.Д. Бринцев. – Х.: Право, 2010. – 464 с.
17. Гуценко К.Ф. Правоохранительные органы / К.Ф. Гуценко, М.А. Ковалев. – М. : БЕКД. – 1995. – 320 с.
18. Квасневська Н.Д. Поняття судової системи України: сучасний погляд / Н. Д. Квасневська // Форум права. – 2015. – № 5. – С. 110-113 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_5_20.pdf.
19. Поняття судочинства [текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studopedia.com.ua/1_92165_ponyattya-sudochinstva.html.
20. Указ Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських

стандартів» від 24.05.2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 19. – С. 23. – Ст. 1376.

21. Борко А.Л. Поняття та ознаки принципів судової системи / А.Л. Борко // Форум права. – 2012. – №3. – С. 50-55 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12balpcc.pdf>

22. Кучинська О.П. Поняття принципів кримінального процесу та їх основні ознаки / О. Кучинська // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2011. – Вип.53. – С.383-388.

23. Судоустрій України [текст] : Навч. посіб. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/78372/pravo/spetsializatsiya_teritorialnist_i_nstantsiynist

24. Указ Президента «Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів» № 449/2017 від 29.12.2017 // Офіційний вісник Президента України. – 2017. – № 28. – С. 3. – Ст. 574.

25. Указ Президента «Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів» № 450/2017 від 29.12.2017 // Офіційний вісник Президента України. – 2017. – № 28. – С.7. – Ст. 575.

26. Указ Президента України «Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах» №452/2017 від 29.12.2017 // Офіційний вісник Президента України. – 2017. – № 28. – С. 22. – Ст. 577.

27. Гриценко В. Г. Класифікація органів судової влади України, сутність та особливості їх правоохоронної діяльності / В. Г. Гриценко // Актуальні проблеми держави і права. – 2016. – Вип. 76. – С. 44-50. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2016_76_9.

28. Міллер Д.П. Міллер Д. П. Суды земские, городские и подкоморские в XVIII в. / Д. П. Міллер // Антологія української юридичної думки : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. – Т. 3 : Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / упоряд. : І. Б. Ксенко, Т. І. Бондарук, О. О. Самійленко; відп. ред. І. Б. Ксенко. – К. : Вид. Дім «Юридична книга», 2003. – 553 с.

29. Падох Я. Грунтове судочинство на Лівобережній Україні у другій половині XVII–XVIII століття / Я. Падох // Антологія української юридичної думки : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. – Т. 3 : Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / упоряд. : І. Б. Ксенко, Т. І. Бондарук, О. О. Самійленко ; відп. ред. І. Б. Ксенко. – К. : Вид. Дім «Юридична книга», 2003. – 553 с.

30. Черкаський І. Ю. Судові реформи Гетьмана гр. К. Г. Розумовського / І. Ю. Черкаський // Антологія української юридичної думки : в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.– Т. 3 : Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / упоряд. : І. Б. Ксенко, Т. І. Бондарук, О. О. Самійленко ; відп. ред. І. Б. Ксенко. – К. : Вид. Дім «Юридична книга», 2003. – 553 с.

31. Учреждение судебных установлений // Антология мировой правовой мысли : в 5 т. – Т. IV: Россия. Конец XI–XIX в. / Нац. обществ.-науч. фонд ; рук. науч. проекта Г. Ю. Семигин. – М. : Мысль, 1999. – С. 829.

32. Давыдов Н. В. По поводу 50-летия Судебных Установлений Императора Александра II / Н. В. Давыдов // Вестник права. – 1914. – № 47. – 1591 с.

33. Крыленко Н. В. Советское правосудие / Н. В. Крыленко // Антология мировой правовой мысли : в 5 т. – Т. V: Россия. Конец XIX–XX в. / Нац. обществ.-науч. фонд ; рук. науч. проекта Г. Ю. Семигин. – М. : Мысль, 1999. – 829 с.

34. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 349 с.

35. Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12.02.2015 р. // Офіційний вісник України. – 2015. – №17. – С.24. – Ст. 447.

36. Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» від 08.04.2014 р. // Відомості Верховної Ради. – 2014. – №23. – С.2039. – Ст. 870.

37. Кулик С. В. Історико-правові аспекти реформування судової системи України / С. Кулик // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради

України. – 2016. – №1. – С. 16-20. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2016_1_5.

38. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – №55/1. – С. 7. – Ст. 1900.

39. Шицький І. Б. Про окремі проблеми судової реформи / І. Шицький // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 7. – С. 33-38.

Додаток А. Розмежування понять «судова влада», «судова система», «судочинство» та «судоустрій»

